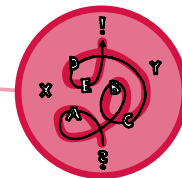

Vloga učitelja pri oblikovanju spodbudnega fizičnega učnega okolja

Marina Brankovič,
Klara Lipnikar,
študentki edukacijskih
ved, 3. letnik
Univerza na
Primorskem, Pedagoška
fakulteta Koper

Povzetek: Za uspešno delo otrok potrebuje spodbudno in urejeno fizično učno okolje brez motečih dejavnikov, saj to močno vpliva na izobraževalno izkušnjo vsakega učenca. Vloga učitelja je, da oblikuje varno in spodbudno učno okolje, primerno razvojni stopnji učencev, v katerem se ti dobro počutijo in si upajo tvegati, kar jih privede do uspeha in dobrih rezultatov. Učenci naj bi aktivno sodelovali pri organizaciji svojega prostora in s tem vplivali na to, kako je videti razred, pri čemer naj učitelj učence spodbuja k sodelovanju. Učiteljico matematike smo povprašali o njenem pogledu na pomen spodbudnega učnega okolja, o pripravljenosti učencev za sodelovanje pri oblikovanju le-tega ter na kakšne težave je naletela pri tem. **Ključne besede:** vloga učitelja, spodbudno fizično učno okolje, sodelovanje učencev pri organizaciji prostora, matematika. **Abstract:** A motivating and tidy physical learning environment without disturbances is essential for pupils' successful work, as these factors have a strong influence on each pupil's learning experience. The teacher's role is to create a safe and stimulating learning environment adapted to the pupils' developmental stage, so they can feel comfortable and ready to take risks that will result in success. The teacher should encourage the pupils to actively take part in organising their environment, i.e. the classroom. We have asked a mathematics teacher about her opinion on the importance of a motivating learning environment, the pupil's preparedness for cooperation in organising it and the problems she has encountered in the process. **Keywords:** teacher's role, motivating physical learning environment, pupils' cooperation in organising their environment, mathematics.

Uvod

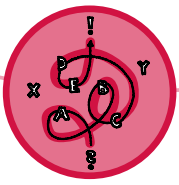
Za uspešno delo otrok potrebuje spodbudno fizično učno okolje. V mislih imamo okolje, v katerem vlada red, s primerno svetlobo in temperaturo, brez distraktorjev, ki odvrta pozornost od dela, okolje, ki je varno in v katerem se učenci počutijo dobro. Učiteljeva naloga je, da si prizadeva za vzpostavitev takšnega okolja. V zadnjem času se precej govori o spodbudnem fizičnem učnem okolju, vendar meniva, da je vse precej usmerjeno le na raven predšolske vzgoje in na prve razrede osnovne šole. Bolj bi se morali zavedati, da je urejeno in spodbudno fizično učno okolje izredno pomembno tudi v kasnejših letih šolanja – ves učni proces ne glede na to, ali gre za šolsko okolje ali za prostore, kjer se učimo in pridobivamo znanje zunaj pouka. Prav zato sva se odločili, da

nekaj pozornosti nameniva spodbudnemu fizičnemu učnemu okolju. Verjameva, da je znanje s tega področja pomembno za vse, za tiste, ki se učimo, in tudi za tiste, ki poučujejo, skratka za vse, ki so kakor koli vključeni v vzgojno-izobraževalni proces.

V nadaljevanju želiva predstaviti vlogo učitelja pri oblikovanju spodbudnega učnega okolja in rezultate intervjuja, ki sva ga izvedli z učiteljico matematike, ki poučuje v zadnjem triletju osnovne šole.

Spodbudno učno okolje

Nered v razredu, na mizi, med papirji ali v mislih negativno vpliva na proces učenja. Sposobnost, da imamo vse urejeno sistematično, je gotovo vrlina, potrebna za poučevanje ali učenje. Še preden se lotimo procesa poučevanja ali učenja, je izredno

pomembno, da uredimo prostor, v katerem bo potekalo učenje, saj bomo tako lažje sledili tudi višjim ciljem, napredovali in se razvijali. Prostor, kjer se učenci učijo, mora čim bolj spodbujati k učenju. Da lahko to dosežemo, v njem ne sme biti nič takega, kar učence vznemirja ali odvrta njihovo pozornost (Paterson, 2008).

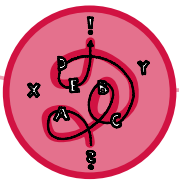
Spodbudno učno okolje močno vpliva na izobraževalno izkušnjo vsakega učenca. Učni prostor, ki je urejen in udoben, omogoča učečim se, da se v njem počutijo varno in prijetno, daje tudi občutek toplote in zadovoljstva. In kako lahko zagotovimo takšen prostor? Prostor mora omogočati fleksibilnost in prilagodljivost glede na gibanje učitelja in učencev, kar pomeni, da ga je mogoče prilagoditi individualnemu delu, skupinskemu delu in delu s celotnim razredom. To lahko učitelj naredi z ustreznim razporejanjem pohištva glede na učno situacijo, ki omogoča neovirano gibanje po razredu. Deli razreda, kjer je veliko gibanja, kot na primer klopi učencev, koš za smeti in umivalnik naj bi bili ustrezno medsebojno odmaknjeni, saj tako omogočajo enostaven prehod brez večjih motenj drugih v razredu. V urejenem in udobnem prostoru naj bi bili lahko dostopni učni pripomočki in gradiva, ki so pogosto uporabljena, saj tako preprečujemo upočasnitve in prekinitve pouka, s čimer izgubljammo čas in pozornost učencev. Za oživitev in večjo toplino prostora lahko vnesemo rastline, občasno tudi nežno glasbo, ki ima pozitiven vpliv na izboljšanje okolja. Takšen prostor bistveno pripomore k uspešnosti in kakovosti učenja, poleg tega pa tudi motivira za večjo aktivnost (Pšunder, 2011). Iz lastnih izkušenj vemo, da je dobro, če je prostor, v katerem se učimo, urejen tako, da spodbuja k učenju, saj v nasprotnem primeru nismo dovolj zbrani in osredotočeni. Neustrezen in neudoben prostor vodi k manjši stopnji pozornosti, manjši vključenosti v pouk, večji utrujenosti in nezadovoljstvu, večji agresiji in vključenosti v razne konflikte z vrstniki ter k motnjam vedenja (prav tam). Prav zato ni dobro, da so v prostoru predmeti, ki niso v skladu z vsebino pouka, kot so npr. mobilni telefon, slike, revije ipd., kar pa še ne pomeni, da na stenah ne bi smeli viseti učni pripomočki, kot so časovni trak, zgodovinski trak, miselni vzorci, plakati z aktualnimi učnimi vsebinami itn., vendar naj ne bo učni prostor prenasičen s pripomočki, saj lahko

sicer deluje neurejeno. Razstavljeni predmeti naj ponazarjajo koncepte, ki se jih učimo, razstavljenno gradivo naj bo torej aktualno in smiselno, saj lahko v nasprotnem primeru odvrta pozornost od procesa učenja (Walsh, Coughlin, 2003). Ko govorimo o razstavljenih učnih plakatih, je poleg aktualnosti in smiselnosti pomembna tudi vizualna podoba. Uspešen plakat je tisti, ki ga učenci opazijo, ki doseže to, da si učenci zapomnijo njegovo vsebino oz. sporočilo. Ne glede na to, ali gre za učne plakate, ki jih izdelajo učenci sami, ali za plakate, ki jih naroči ali kako drugače pridobi šola, obstaja nekaj smernic, kakšen naj bi bil dober plakat. Cilj je vselej ustvariti plakat, ki je notranje skladen, hkrati pa ni dolgočasen, saj premalo skladnosti zahteva pri bralcu preveč napora pri iskanju bistva vsebine (Parker, 1997). Skladnost lahko dosežemo z enotnimi zgornjimi, spodnjimi in stranskimi robovi, z enotnimi pisavami, velikostmi in razmiki med vrsticami besedila ter z enotnimi odmiki in razmiki med posameznimi deli vsebine. Če plakat vsebuje slike, je pomembno, da so te enakomerno razporejene po vsem plakatu (prav tam). Del skladnosti je tudi belina. »Na belini niti besedila niti grafike. To je prostor, kjer se oči spočijejo.« (Parker, 1997, str. 92) Zavedati se moramo, da uporaba prevelikega števila barv ni priporočljiva, saj se lahko sicer gledalec zmede. Smiselno je uporabljati očesu prijazne barve, npr. modro in zeleno. Ne uporabljamo kričečih barv, saj izmučijo oči, prav tako ne dolgočasnih barv, saj vzbujajo nezanimanje. Bistvenega pomena je kontrast, ki prispeva k temu, da je plakat viden in da privabi čim več pogledov. Oko hitro zazna kontrast oz. jasno ločena svetla in temna polja, ki spodbujajo k zanimanju (Parker, 1997). Pri oblikovanju plakata moramo biti pozorni na velikost posameznega dela besedila oz. slik, saj s povečano velikostjo pritegnemo pozornost in s tem nakažemo, da je nekaj pomembno. Poznati moramo tudi okolje, kjer bo plakat postavljen, saj plakat oblikujemo v skladu s prostorskimi značilnostmi (prav tam). To v razredu pomeni, da je plakat z učno vsebino, ki služi kot pripomoček pri pouku, dovolj velik, da lahko učenci razberejo vsebino, medtem ko sedijo v šolski klopi. Če želimo, da je vidljivost vsebine hitro opazna in berljiva, da se oči ne mučijo z iskanjem informacij, plakat ne sme biti prenasičen. Prenasičen pa ne sme biti niti sam učni prostor. V

učnem prostoru tako ne sme biti preveč plakatov in drugega gradiva, saj je sicer vidljivost posameznih vsebin slaba, posamezen plakat ne pritegne pozornosti, izgubimo se v številnih barvah, oči pa se ne morejo spočiti. Prav zaradi tega je še posebno pomembno, da s plakati ne pretiravamo v bližini table, proti kateri so učenci obrnjeni večino časa. Smiselno je, da so plakati prenosljivi in lahko posamezen plakat prenesemo pred tablo, kadar je to potrebno. Učitelj je odgovoren za zamenjevanje plakatov, izdelkov in drugih gradiv, ki so vezani na določeno učno vsebino, za njihovo dodajanje in odstranjevanje, pri čemer je njegova naloga tudi, da spodbuja učence k vključevanju v načrtovanje, urejevanje in vzdrževanje učnega okolja (Walsh, Coughlin, 2003). Nekatera gradiva v razredu so lahko tudi trajna; to so tista, ki so vezana na učne vsebine, ki so aktualne vse leto. Trajna so lahko tudi izobešena pravila primernega obnašanja, pravice in dolžnosti učencev, splošne vrednote in drugo, za kar se zavzemamo. V strokovni literaturi večkrat zasledimo, da lahko učenca v prostoru, kjer se uči, motijo tudi prežive barve. Strokovnjaki priporočajo pastelne barve, ki omogočajo zbranost in pomirjajo (Žagar, 2009). Prostor, kjer se učenci učijo, mora biti tudi dovolj osvetljen, saj svetloba vpliva na hitrost branja in pospešuje fiziološke in psihološke funkcije organizma. Strokovnjaki za kratko branje priporočajo osvetljenost 80 do 200 luksov, za dolgo branje pa 100 do 300 luksov (Žagar, 2009). Dobra osvetljenost je pomembna predvsem, če učna ura zahteva dolgo branje (npr. če morajo učenci pri uri slovenskega jezika brati zgodbo iz berila vso šolsko uro). Prešibka svetloba kvari oči in povzroča glavobol, poleg tega tudi uspava in zmanjšuje budnost pri učenju. Vendar se moramo zavedati, da je nevarna tudi premočna svetloba, saj lahko zmanjša učni učinek, ker utruja oči (prav tam). Tudi temperatura igra v učnem procesu svojo vlogo. Sobna temperatura, pri kateri se učenci učijo, naj bi bila 20 do 24 stopinj Celzija (lahko od 18 stopinj Celzija) (prav tam). Previsoka temperatura bolj škoduje organizmu kot prenizka. Hlad deluje dražeče, toplota pa povzroča zaspanost, lenobnost in mlahavost. Ustreznost temperature je odvisna tudi od vlažnosti in gibanja zraka (prav tam).

Kako naj učitelj zagotovi spodbudno učno okolje

Vloga učitelja je, da oblikuje varno, spodbudno in inkluzivno učno okolje, v katerem si učenci upajo tvegati pri učenju, hkrati pa naj bi to okolje spodbujalo samostojno in sodelovalno učenje in pridobivanje demokratičnih izkušenj. Ko govorimo o spodbudnem fizičnem učnem okolju, je vloga odraslih, da načrtujejo organizacijo prostora, tako da se lahko v njem učenci varno gibajo, in da prilagajajo prostor in učna sredstva potrebam posameznika (Vonta, Jurman, Rutar, Režek, Humar, Horvat, 2006). Učitelj naj bi dovolil otrokom, da pomagajo pri fizični organizaciji in dekoraciji razreda, saj je to pomembna pot k izgrajevanju odgovornosti in razvoju lastništva. Prav tako naj bi spodbujal otroke k sodelovanju pri odločitvah o tem, kje bodo shranjena gradiva, o fizični ureditvi učilnice ter o tem, kdo bo odgovoren za posamezno delo v razredu. Na splošno naj bi otroci aktivno sodelovali pri organizaciji svojega prostora za učenje in s tem vplivali na to, kako je videti razred. Ponujena možnost učencem, da sodelujejo pri organizaciji in dekoraciji prostora, še ne pomeni, da so učenci pripravljene prevzeti samoiniciativo in vplivati na fizični izgled učilnice. Mnogo učencev je danes le zunanje motiviranih, kar pomeni, da zanje štejejo ocene in nagrade, njihov cilj ni v procesu oz. dejavnosti, pač pa je cilj usmerjen v končni rezultat (Marentič Požarnik, 2010). Na podlagi tega lahko sklepamo, da zaradi visoke stopnje zunanje motivacije učenci (še posebno v višjih razredih) niso pripravljene sodelovati pri aktivnostih, ki po njihovem mnenju ne prispevajo neposredno k njihovem cilju (npr. zaželeni oceni), torej v tem primeru pri urejanju učilnice in s tem pri oblikovanju fizičnega učnega okolja. Vsak učitelj naj bi imel take organizacijske sposobnosti, s katerimi je vzor svojim učencem. To pomeni, da naj bi učitelj vedel, kje so stvari, naj ne bi izgubljal časa z iskanjem gradiva ali brskanjem po škatlah in arhivih za izgubljenimi dokumenti. Šele če to doseže, lahko pričakuje tudi od učencev, da bodo čutili odgovornost do šolske lastnine, da bodo predmeti v razredu urejeni tako, da bodo na svojem mestu. Učitelj naj bi tudi določil učence, ki bodo redno pospravljali in čistili učilnico (Peterson, 2008).

Vloga učitelja v spodbudnem učnem okolju naj bi se vendarle razvijala tako, da bodo učenci učitelja potrebovali vedno manj. To ne pomeni konec učiteljeve naloge poučevanja, temveč zgolj njeno spreminjanje. V spodbudnem učnem okolju učiteljeva vloga ni več usmerjena le v učenčevo usvajanje in kopičenje snovi ob njegovem posredovanju učne snovi, temveč v čim bolj samostojno pridobivanje znanja, v razvijanje sposobnosti razumevanja, delovanja, vrednotenja in opredelitve učencev samih. Takšno vlogo lahko učitelj uresniči s kakovostnimi medosebnimi odnosi, z didaktično komunikacijo in interakcijo z učenci ter s posredno vodeno samostojno aktivnostjo učencev (Kramar, 2004, v Pevc Semec, 2009). Učenci, ki so vključeni v organizacijo ureditve učilnice in izbiro gradiv ter dobijo natančna navodila o primerni uporabi, so pripravljene, da ta gradiva neodvisno in odgovorno uporabljajo. Seveda pa se morajo prej naučiti, kako sploh uporabljati ta gradiva, za kar je zadolžen učitelj (Walsh, Coughlin, 2003).

Pogledi učiteljice matematike na spodbudno učno okolje

Med prebiranjem literature o izbrani tematiki sva ugotovili, da se v zadnjem času precej govori o spodbudnem fizičnem učnem okolju. Zato sva se odločili, da pobliže spoznava tematiko v praksi učiteljice. V ta namen sva intervjuvali učiteljico, ki poučuje matematiko v drugem in tretjem triletju v osnovni šoli s približno 350 učenci. Učiteljica ima 29 let delovne dobe, kar pomeni veliko dragocenih izkušenj na pedagoškem področju. Intervju, ki je trajal približno eno šolsko uro, sva opravili v šoli na začetku oktobra, seveda ob predhodnem dogovoru z intervjuvanko. Z intervjujem sva želeli najprej preveriti in še poglobiti vedenje o oblikovanju spodbudnega učnega okolja in o vlogi učitelja pri zagotavljanju takšnega okolja.

Meniva, da bi si moral vsak učitelj prizadevati za takšno fizično učno okolje, ki bo spodbujalo k učenju in pozitivno vplivalo na razvoj otrok. Zato naju je zanimalo, zakaj je po mnenju intervjuvanke pomembno spodbudno fizično učno okolje. Če povzamemo njene besede, lahko rečemo, da s tem, ko iz učnega prostora odstranimo moteče dejavnike, pripomoremo, da je zbranost učencev pri učenju večja. S tem zagotovimo kakovostnejše

učenje in boljše počutje vseh vključenih v izobraževalni proces.

Ker teorija pravi, da je smiselno v učilnici promovirati tudi splošne vrednote, za katere se zavzemamo, naju je zanimalo, ali omenjene splošne vrednote promovira tudi učiteljica. Intervjuvanka je povedala, da promovira splošne vrednote in dodala: »Tudi vzgojni elementi so potrebni, ne glede na učni predmet, ki ga poučuješ. Če si razrednik, je v učilnici na panojih navadno napisanih tudi nekaj splošnih vrednot, ker se moraš kot učitelj ukvarjati tudi z vzgojo, ne samo z izobraževanjem.« Na panoju v učilnici visi napis: »Lepa beseda lepo mesto najde«. (Slika 1)

Slika 1: Spodbudna misel v učilnici za razvoj splošnih vrednot

Iz literature sva razbrali, da je dobro, če učitelj učencem dovoli sodelovati pri fizični organizaciji in dekoraciji razreda. Zakaj je, po mnenju intervjuvanke, dobro, da učenci sodelujejo pri fizični organizaciji razreda? Na vprašanje je učiteljica odgovorila: »Če učenci sami pripomorejo k izgledu prostora, se v njem počutijo bolj domače, imajo občutek, da je to njihov prostor in za njega lepo skrbijo. Učenci običajno urejajo matično učilnico, v kateri so »doma« in so strašno užaljeni, če jim to 'intimo' poruši kak drug oddelek, npr. z uničevanjem njihovih izdelkov.« Teorija in praksa se ujemata v trditvi, da sodelovanje učencev pri fizični organizaciji razreda prispeva k temu, da učenci dobijo občutek, da je učilnica njihov prostor, gre za razvoj lastništva in posledično za razvoj odgovornosti in skrbi za »svoj prostor«.

Vendar v veliko primerih učenci niso pripravljene prevzeti samoiniciative in s tem vplivati na izgled učilnice. To se je pokazalo tudi v našem primeru, ko so učenci potrebovali veliko učiteljeve spodbude. Učiteljica je povedala, da so učenci zunanje motivirani in da za svoje delo pričakujejo tudi nagrado, drugače so nezainteresirani za pomoč. V nadaljevanju nama je intervjuvanka povedala,

da sta primerna temperatura in svetloba zelo pomembni, a pogosto nanju ne moremo pretirano ali dovolj hitro vplivati. »Če je premrzlo, se učenec ne more zbrati, če je pretoplo, ga uspava in se mu ne ljubi misliti.« Glede svetlobe je intervjuvanka povedala: »Pozimi, ko se pouk začne še v temi, neonska svetloba ni primerna, posebno še če zaradi okvare kake luči neprijetno brni. Učenci večkrat povedo, da se jim zdi, da imajo pouk sredi noči. Ne ljubi se jim misliti in se le s težavo spravijo k delu. Na pomlad, ko je prej svetlo, imajo več energije in niso tako zaspani.« Zanimalo naju je še, ali so v učilnici, v kateri poučuje intervjuvanka, razstavljene predmeti, ki ponazarjajo koncepte, o katerih se učijo učenci. Izvedeli sva, da so v učilnici razstavljeni učni pripomočki, ki se potrebujejo pri pouku: plakati iz posameznih učnih vsebin (slika 2), ki pomagajo pri usvajanju in utrjevanju učne snovi, geometrijska telesa (slika 3) za boljšo predstav (saj slike v učbeniku niso dovolj), razni modeli (ulomkov, Pitagorov izrek ipd.), da bi učenci boljše razumeli posamezno učno vsebino.

Slika 2: Plakati z učnimi vsebinami

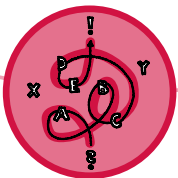
Primer iz prakse nam jasno kaže, da je prav, da se zavedamo pomena urejenega in spodbudnega fizičnega učnega okolja v vsej vertikali ne glede na starost učencev in predvsem vloge učitelja pri tem.

Slika 3: Geometrijska telesa

Sklep

Spodbudno učno okolje pripomore k pozitivni izobraževalni izkušnji učencev in vpliva na razvoj učečih se. Urejen učni prostor omogoča, da se učenci in učitelji v njem počutijo dobro, da je učenje kakovostno in da privede do uspešnih rezultatov ter ohranja zbranost učencev. Intervjuvanka meni, da je urejeno in spodbudno učno okolje pomembno ves učni proces ne glede na starost učencev. K temu pa dodajava še najino mnenje: učitelj je tisti, ki naj bi spodbujal oz. angažiral učence k oblikovanju spodbudnega učnega prostora, sploh če učenci ne pokažejo samoiniciative za takšno sodelovanje. Še pred tem pa naj bi jih seznanil z vplivom okolja na njihovo počutje in na uspešnost pri šolskem delu. Upava si trditi, da bodo učenci pripravljene vplivati na izgled učilnice in prevzeti samoiniciativo za urejanje, šele ko se bodo zavedali pomena spodbudnega fizičnega učnega okolja, ko bodo spoznali, da tudi okolje močno vpliva na uspešnost učenja in na rezultate, kar za njih – danes, ko so vse bolj samo zunanje motivirani – šteje največ. Zanimivo bi bilo o pomenu spodbudnega fizičnega učnega okolja povprašati tudi učence, saj prav nanje okolje vpliva najbolj. ■

Viri in literatura:

1. Kramar, M. (2004). Konstruktivizem in učiteljeva vloga v izobraževalnem procesu. V: Pevec Semec, K. (2009). Spodbudno učno okolje v kurikularni prenovi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. Marentič Požarnik, B. (2010). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.
3. Parker, R. C. (1997). Grafično oblikovanje. Ljubljana: Pasadena.
4. Paterson, K. (2008). 55 izzivov poučevanja in deset uporabnih rešitev za vsak izziv. Ljubljana: Založba Rokus Klett.
5. Pšunder, M. (2011). Vodenje razreda. Maribor: Mednarodna založba za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
6. Vonta, T., Jurman, D., Rutar, S., Režek, M., Humar, N., Horvat, V. (2006). Uresničevanje ISSA pedagoških standardov v praksi: Priročnik za strokovno rast in doseganje višje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela vzgojiteljev in učiteljev. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom.
7. Walsh, K. B., Coughlin, P. (2003). Na učenca osredotočena metodologija dela v drugem, tretjem in četrtem razredu osnovne šole. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom.
8. Žagar, D. (2009). Psihologija za učitelje. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Center za pedagoško izobraževanje.

Jošt Gartner, 5. r.
Mentorica: Marija Gasser

